

ANDRZEJ SYROKA

Muzeum Farmacji
Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Analityki Medycznej
Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu

Wrocławski Dom Śląskiego Aptekarza – jego funkcja i rola

ABSTRACT

The Silesian Pharmacist House in Wrocław – its function and role

In autumn 2011, the historic pharmacist house became the seat of the Museum of Pharmacy ran by the Faculty of Pharmacy with Division of Laboratory Diagnostics at the Wrocław Medical University. No furnishings have remained in this tenement house which has been restored mainly in the Renaissance style. Because of the collections gathered so far and the provenience of the house, it has been given the name of the Silesian Pharmacist House. The museum has taken on a natural science profile involving in particular medicine and pharmacy. With due emphasis on the job of a pharmacist and on the role of pharmacies as places of professional training, drug preparation and distribution, as well as drug research, the museum exhibition has been organized around the evolution and development of pharmaceutical sciences in the context of past medical disciplines and realities. Additionally, the exhibition refers to the scientific traditions of the Lower Silesia and Wrocław circles after the II World War.

Keywords: Wrocław, pharmacy, Silesian Pharmacist House, Museum of Pharmacy, the history of science

Słowa kluczowe: Wrocław, farmacja, Dom Śląskiego Aptekarza, muzeum farmacji, historia nauki

Po zaledwie dwóch latach prac rewitalizacyjnych i konserwatorskich, poprzedzonych bardzo długim okresem starań o przejęcie obiektu i uzyskanie niezbędnych środków finansowych, jedna z najbardziej atrakcyjnych posesji ulokowanych w okolicach miejskiego rynku odzyskała swoją osobowość. Jej względnie dobry stan zachowania

(relatywnie niewielkie zniszczenia), kilkusetletni okres trwania i tak samo długo trwająca funkcja, jaką pełniła we Wrocławiu, podnoszą jej walor i atrakcyjność.

Kamieniczka przy ul. Kurzy Targ 4 jest bowiem jednym z niewielu zachowanych w Europie Środkowej obiektów, który od XIII do połowy XX wieku był stale użytkowany jako apteka i mieszkanie aptekarza (il. I). Jest to jeden z najstarszych oryginalnych obiektów architektonicznych w Polsce i Europie, który w znacznym stopniu zachował swoje pierwotne cechy architektoniczne i w sposób ciągły pełnił funkcję użytkową związaną z farmacją (kamieniczka jest wzmiankowana w księgach podatkowych miasta Wrocławia jako apteka już w 1286 roku). Dzięki uzyskanym przez Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu środkom unijnym został przywrócony do życia, otrzymując nazwę Dom Śląskiego Aptekarza¹. Niestety, z samej apteki nie zachowało się jakiegokolwiek jej wyposażenie. Nawiązano natomiast do pierwotnej tradycji kamieniczki, do jej historii. Dzięki pracom konserwatorskim i rewaloryzacyjnym, wykonanym według projektu znanej wrocławskiej architektki Anny Morasiewicz, odtworzono zachowany i dominujący styl architektoniczny – jest jedyną we Wrocławiu kamieniczką mieszczańską o przewadze stylu renesansowego z elementami stylu klasycystycznego. Pozostałości gotyku zachowały się w piwnicach. Te cechy są kolejnym atutem podnoszącym jej walory. Prace konserwatorskie przeprowadzono z dużym wyczuciem i starannością, likwidując straty, jakie poniosła w czasie swojej, na szczęście krótkiej w perspektywie historycznej, „kariery” kamienicy komunalnej. Nadzór merytoryczny nad rewaloryzacją sprawował obecny kierownik Muzeum mgr Andrzej Syroka. Nad całością prac miał pieczę Dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr hab. Kazimierz Gąsiorowski. Od roku 1995 Uniwersytet (wówczas Akademia Medyczna) stał się pełnoprawnym użytkownikiem, a w początkach naszego stulecia – właścicielem całej posesji. Kamieniczkę cechuje subtelny klimat, estetyka wnętrz, podkreślana zachowanymi detalami, atrakcyjne, oszklone patio, wygodny rozkład i sporo pomieszczeń, na które nie wskazuje ściana frontowa, ozdobiona jedynie dwugłowym złotym orłem, herbem apteki. W takim klimacie i otoczeniu ulokowano Muzeum Farmacji, będące jednostką organizacyjną Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, podlegającą bezpośrednio Dziekanowi.

Przy organizowaniu muzeum, którego zbiory były gromadzone od połowy lat osiemdziesiątych minionego stulecia, konieczne było określenie podstawowego założenia – jaki profil ma przyjąć tworzone muzeum? Charakter zbiorów i ograniczona ilość miejsca na ekspozycję wymagały jednoznacznego określenia przyszłych prac i aranżacji wystaw.

Przyjęto obowiązujący i realizowany obecnie wariant – utworzono Muzeum Farmacji o profilu historii nauki, osadzonej w kontekście antropologii wiedzy, pokazujące w miarę możliwości rozwój nauk przyrodniczych, a przede wszystkim dyscyplin związanych w szerokim pojęciu z medycyną i farmacją, wskazujące jednocześnie na rolę współczesnego dolnośląskiego środowiska naukowego w rozwoju nauk medycznych i farmaceutycznych. Wśród wielu czynników, które brano pod uwagę, były: styl architektoniczny i gabaryty kamieniczki; specyfika dzielnicy śląskiej – jej historia, istnienie funkcjonujących już w Polsce muzeów farmacji i ich profil; sposób ujmowania historii

¹ Szerzej na temat prac związanych z utworzeniem Muzeum i rewaloryzacją kamieniczki zob. B. Płonka-Syroka, A. Syroka, *Muzeum Farmacji Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu i jego działalność na rzecz Uczelni, miasta i regionu* (praca w druku).

nauki w nauczaniu w szkołach średnich i wyższych; profil uczelni, która jest organizatorem i właścicielem muzeum (Akademia Medyczna, od 2012 roku Uniwersytet Medyczny); dydaktyka. Na taką decyzję wpłynął również charakter zgromadzonych już zbiorów i atrakcyjny, naukowy księgozbiór. Całość uzupełniają tzw. eksponaty pośrednie, np. zdjęcia mikroskopowe bakterii i grzybów lub specjalistyczny sprzęt pozwalający na „zmaterializowanie” i empiryczne sprawdzenie dociekań lub koncepcji naukowych (np. sztuczne jelito pozwalające odtworzyć warunki, jakim poddane są leki w organizmie ludzkim – a to wiąże się z postacią leku, jego dawką i sposobem podania), a także atrakcyjna kolekcja zabytkowych rycin, poświęcona medycynie i farmacji z kręgu kultury islamskiej. Zakupiona w Istambule ze środków uczelnianych, została przywieziona, opracowana i przekazana do muzeum jako depozyt przez prof. dr hab. Bożenę Płonkę-Syrokę, kierownika Zakładu Humanistycznych Nauk Wydziału Farmaceutycznego².

Profil związany z historią nauki wpłynął na aranżację ekspozycji. Jej celem jest przedstawienie genezy i kontekstu wybranych dokonań z zakresu teorii i praktyki farmacji oraz omówienie przyczyn ich ukształtowania się w ich historycznej postaci. W ten sposób ukazane zostały przyczyny kształtowania się konkretnych koncepcji i doktryn, a także konstrukcji i jakości sprzętu, materiału z jakiego został wykonany, kształtu i funkcji, jakie mu nadano itp. Sposób ekspozycji umożliwia także udzielenie odpowiedzi na pytania o koncepcje naukowe, kierunki badań naukowych, powstawanie nowych dyscyplin badawczych, warunki uprawiania nauki, powstawanie szkół badawczych, inspirowanie i finansowanie badań naukowych, wdrażanie do praktyki życia codziennego efektów badań naukowych, zwalczanie przesądów, kierowanie postaw prozdrowotnych itp.

Odpowiedzi wymagają od pracowników muzeum ciągłego dokształcania się nie tylko w zakresie historii medycyny i farmacji, ale także w historii powszechnej, w tym w historii filozofii, literatury, religii i historii życia codziennego, prowadzenia samodzielnych prac badawczych, uczestnictwa w konferencjach naukowych i publikowania prac własnych. Aranżacja ta zdecydowała także o wybiórczym pozyskiwaniu zbiorów.

Mimo iż muzeum mieści się w kamienicze aptekarskiej, nie jest muzeum aptekarstwa, lecz muzeum farmacji. Nie oznacza to, iż pominięto w narracji muzealnej dzieje aptek i zawodu aptekarza. Apteki jeszcze w XX stuleciu w bardzo wielu regionach Europy były – mimo prężnie rozwijającego się przemysłu farmaceutycznego – jedynym miejscem, w którym produkowano i wydawano leki. Nawet obecnie są ostatnim ogniwem łączącym naukę z pacjentem przez dystrybucję leku i propagowanie oświaty zdrowotnej. W czasach minionych niektórzy właściciele lub pracownicy aptek byli jednocześnie aptekarzami i farmaceutami, prowadząc intensywne i efektywne prace badawcze oraz dydaktyczne w laboratoriach przyaptecznych. Farmacja naukowa, wsparta szybko rozwijającą się chemią i odpowiadająca na potrzeby medycyny, jest dyscypliną stosunkową młodą.

Przybliżając zwiedzającym rozwój aptekarstwa i farmacji, wskazano na historię aptek wrocławskich. We Wrocławiu do momentu zajęcia Śląska przez Prusy istniało tylko pięć aptek, a aptekarze cieszyli się dużym prestiżem i zaufaniem. Wiązało się to z ich po-

² Więcej na temat zbioru rycin i medycyny islamskiej zob. B. Płonka-Syroka, *Medycyna islamska w świetle średniowiecznych miniatur medycznych* [w:] *Kultura medycyna islamu*, red. B. Płonka-Syroka, Ł. Braun, Warszawa 2015, s. 17–56.

zycją w mieście, statusem majątkowym i przywilejami. Jeden z właścicieli apteki na Kurzym Targu otrzymał na prowadzenie apteki przywilej cesarski, o czym świadczy herb zachowany nad wejściem do muzeum – dwugłowy złoty orzeł, od którego wzięła nazwę apteka, wcześniej zwana apteką „Wiankową” lub „Pod wiankiem” (Krenzelmarkt).

Zbiory muzealne, ujęte w tematyczne zespoły, wśród których znajdują się także interesujące kolekcje m.in. sprzętu aptecznego i szkła laboratoryjnego, usystematyzowano chronologicznie, wskazując na ewolucję wiedzy medycznej i farmaceutycznej, nie pomijając jej praktycznego wpływu na aptekarstwo. Osadzenie wątków sygnalizowanych przez ekspozycje w realiach epoki i kontekstach kulturowych, naukowych, ekonomicznych, politycznych i światopoglądowych, wymaga od osób oprowadzających dużej wiedzy i umiejętności łączenia faktów. Przy takim założeniu poszczególne kondygnacje stanowią – poprzez odpowiednią aranżację wystaw – podstawę charakterystyki etapów rozwojowych nauk farmaceutycznych, osadzonych na kanwie dziejów medycyny i farmacji europejskiej.

Wykorzystując charakter gotyckich, dwupoziomowych piwnic, utworzono w nich trzy ekspozycje. W piwnicy znajdującej się na najniższym poziomie odtworzono laboratorium apteczne, nawiązujące swoim wystrojem i wyglądem do pracowni alchemicznej. Zaaranżowano pomieszczenie laboratoryjne nawiązujące do tradycji alchemicznych wykorzystując rozłożony w tzw. modułach sprzęt, który mógł być używany w minionych epokach i wskazując tym samym na techniki laboratoryjne stosowane przez protoplastów dzisiejszych chemików i farmaceutów oraz na stan wiedzy, którym się legitymowali. Pozwala to również na wskazanie zapożyczeń z dyscyplin pokrewnych, poglądów i koncepcji dotyczących życia i zdrowia itp., które w sumie złożyły się na dzisiejszy stan nauk medycznych i farmaceutycznych. Podobną zasadę przyjęto na kolejnych kondygnacjach. Całość, w przypadku pracowni alchemicznej, wzbogacono niewielką ilością surowców roślinnych i mineralnych, w różnych ich postaciach i uzupełniono ludzką czaszką, jednym z atrybutów alchemików, ale i cieszącym się popularnością w renesansie środkiem leczniczym na uporczywe bóle głowy (il. II). By wskazać na realia życia w minionych epokach, pracownię wyposażono także w sprzęt służący do produkcji świec, w baniaki i beczułki na wina oraz nalewki lub piwo, wskazując na dodatkowe, a często podstawowe, źródło dochodów aptekarza. To wszystko uzupełniono utensyliami szklanymi, ceramicznymi i metalowymi wykorzystywanymi w pracach laboratoryjnych. W dwóch sąsiednich pomieszczeniach umieszczono sprzęt służący do obróbki surowców roślinnych i mineralnych, wykorzystywanych do wyrobu maści, kremów i tabletek. Ze względu na duże gabaryty i ciężar sprzętu to jedyne bezpieczne miejsce, w którym ów sprzęt nie zagraża konstrukcji nośnej budynku. Zbiór zawiera interesującą kolekcję młynów z XIX i XX wieku – od kulowych, poprzez walcowe i trójwalcowe do palcowych, wykorzystywanych do rozcierania preparatów służących do wyrobu maści i kremów. Obok stoją małe podręczne wyciskarki, duże prasy, siecziarkarnie ręczne i mechaniczne, a także tabletkarki i roztrząsarki tabletek (urządzenie służące do mechanicznego porcjowania tabletek). Niektóre z urządzeń były wykorzystywane w aptekach, jedyne legalnych miejscach produkcji leków, do czasu rozwoju przemysłu farmaceutycznego. Nawiązując do historii samej kamieniczki, w najmniejszym pomieszczeniu piwnicznym odtworzono magazyn surowców lub półproduktów służących do wytwarzania leków lub tzw. „osobliwek”, chętnie nabywanych przez klientów aptek.

Głównym pomieszczeniem na parterze jest odtworzona z przewagą stylu renesansowego tzw. sala ekspedycyjna. Ze stropem noszącym cechy gotyckie i pokrytym częściowo zachowaną dekoracją malarską o motywie roślinnym, z renesansowymi kolumnami i oknami osadzonymi w oryginalnych kamiennych ramach została wyposażona w posiadane przez nas meble pochodzące z 1. połowy XIX wieku. Na ich regałach ustawiono kolekcję porcelanowych, szklanych i drewnianych pojemników, służących do przechowywania surowców i preparatów leczniczych. Ekspozycja ma charakter „hasłowy”, np. prezentując pojemniki wykonane z różnego surowca, wskazując na ich zastosowanie, można swoją wypowiedź, adresowaną do zwiedzających, rozwinąć o pojęcie interakcji, o właściwości fizykochemiczne surowców, rozwój chemii organicznej i nieorganicznej. Szufladki pod regałami i w ladach opatrzone emaliowymi etykietami według nazewnictwa stosowanego w Farmakopei Królestwa Polskiego. Na ścianie pod oknem wisi intarsjowana apteczka przedstawiająca postać lekarza/aptekarza w stroju z epoki (prawdopodobnie schyłek XVIII wieku). Nie jest to klasyczna ekspozycja obrazująca wnętrze zabytkowej apteki, lecz miejsce, w którym przez odpowiednio wystawione ekspozyty zaczyna się narracja o rozwoju nauk medycznych, w tym farmaceutycznych. Na ścianie, wzdłuż całego parteru, wiszą oprawione w ramki i opisane zioła, zebrane przez studentów Wydziału Farmaceutycznego, będące częścią opracowanych przez nich zielników. Całość sali głównej uzupełniona została wybranymi surowcami roślinnymi i drobnym, podręcznym sprzętem aptecznym (m.in. różne typy wag) oraz preparatami zwierzęcymi (jaszczurki, rogi jelenia). Na parterze umieszczono także małą ekspozycję poświęconą prof. Bogusławowi Bobrańskiemu, twórcy Ipronalu, wzbogaconą jego osobistymi notatkami sporządzonymi podczas kolejnych faz pracy nad tym preparatem. Uzupełnia ją krótka biografia naukowa Uczzonego, podkreślająca jego zasługi dla rozwoju wrocławskiego Wydziału Farmaceutycznego. Ipronal był to jeden z dwóch oryginalnych leków zsyntetyzowanych po II wojnie światowej na wrocławskim Wydziale Farmaceutycznym (il. III).

Idąc w głąb parteru, mijamy po lewej stronie dawny gabinet aptekarza, obecnie pracownię muzealną, i wchodzimy do atrium osłoniętego szklanym dachem. Pierwotnie był to odsłonięty wewnętrzny dziedziniec, w którym już w średniowieczu wykonano kamienny ściek, biegnący wzdłuż ściany działowej i odprowadzający opady atmosferyczne poza obręb budynku.

Z atrium biegną na pierwsze piętro piękne żeliwne schody, wykonane w XIX stuleciu. Stara część zabudowy uzupełniona jest współczesną dobudówką, pełniącą funkcję awaryjnej klatki schodowej. Wszystkie jej poziomy wykorzystano na prezentację fotograficzną obrazującą historię Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej, obecnie Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. Kolejne kondygnacje o bardzo podobnym układzie architektonicznym (dwie sale, łącznik, sala), także odtworzone w stylu renesansowym, to ekspozycje zaaranżowane zgodnie z przyjętą koncepcją ewolucji nauk farmaceutycznych (m.in. metody wytwarzania leku; dominujący surowiec, sprzęt). Na zabytkowych aptecznych meblach i w gablotach zgromadzono ekspozyty, tworząc oryginalne kolekcje.

Pierwsze piętro poświęcono lekom naturalnym i metodom ich wytwarzania. Nawiązuje ono, poprzez charakter zbiorów, do ekspozycji z niższych kondygnacji. W sali od strony ulicy odtworzono także miejsce pracy aptekarza – właściciela apteki (il. IV). Pier-

wotnie pomieszczenia powyżej parteru były bowiem mieszkaniem rodziny właścicieli kamieniczki. Do odtworzenia gabinetu skłonił nas istniejący okrągły otwór w centralnym miejscu podłogi, stanowiący być może element komunikacji i nasłuchu z apteką znajdującą się na parterze (sale mają bardzo dobrą akustykę). Cennym elementem wystroju są zachowane w bardzo dobrym stanie modrzewiowe stropy i kolumny przyokiennne pochodzące z przełomu XVI i XVII wieku. W takim wystroju tego piętra eksponowane są kolekcje wag aptecznych (od ręcznych szalkowych po laboratoryjne), korkownice w kształcie krokodyla, różnego typu miarki, sączki, tłoczki do pastylek i tabletkarki. Zwraca się również uwagę na walor artystyczny prezentowanego sprzętu, jego cechy indywidualne i praktyczne zlecone do wykonania przez nabywcę. Jest też wystawiona bogata kolekcja leków, głównie polskich producentów, z całego XX wieku, wykonanych na bazie surowców naturalnych. Osobną grupę stanowi minikolekcja leków homeopatycznych oraz urządzenia służące do badania jakości surowca i jakości wytworzonego leku, będące łącznikiem i wprowadzeniem do ekspozycji na II piętrze. Prezentowane są też surowce roślinne, m.in. sporysz i jego „kariera”. Całość, podobnie jak wszystkie piętra, uzupełniona jest tablicami informacyjnymi, wprowadzającymi odwiedzających w klimat naukowy epoki.

Piętro II przeznaczono na prezentację dotyczącą prac nad lekami syntetycznymi, wzbogaconą bogatą kolekcją szkła laboratoryjnego i różnego typu współczesnych urządzeń pomiarowych, wykorzystywanych w laboratoriach farmaceutycznych oraz pracowniach analitycznych. Wśród tych eksponatów utworzono stanowisko z mikroskopami i wagami, na którym prowadzone są warsztaty dla dzieci i młodzieży z miareczkowania i mikroskopowania. Bardzo interesującą, kompatybilną z całością tego piętra, jest kolekcja kolorowych fotografii grzybów i bakterii wykonanych przy użyciu mikroskopu elektronicznego przez dr. Jerzego Piątkowskiego z Katedry Mikrobiologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Budzi ona żywe zainteresowanie zwiedzających.

Kluczem zamykającym prezentację farmacji i medycyny (od gotyckich piwnic, poprzez parter z salą ekspedycyjną, po drugie piętro) jest sala „islamska” na trzecim piętrze, z bogatą kolekcją rycin wykonanych przez islamskich kopistów na podstawie oryginalnych średniowiecznych inkunabułów medycznych. Przedstawia ona wkład medycyny arabskiej i islamskiej (tureckiej) – lekarzy, aptekarzy, chemików – w rozwój medycyny europejskiej. Ekspozycję uzupełniono unikatowym zbiorem amuletów chroniących zdrowie i życie, pochodzących ze współczesnego Sudanu i Maroka, przywiezionych do Polski przez dr. Liliannę Wdowiak i prof. Bogdana Żurawskiego z ich wypraw archeologicznych. Są to ich zbiory prywatne, pozyskane przez mgr. Łukasza Brauna, pomysłodawcę i autora wystawy (il. V).

Dopełnieniem całości zbiorów Muzeum Farmacji jest bogaty księgozbiór z interesującymi starodrukami (XVI–XVIII wiek) z zakresu medycyny i farmacji, znajdujący się w muzealnej bibliotece. Wśród starodruków są także te, które dotyczą nowożytnego Śląska i zostały wydane m.in. we Wrocławiu lub Legnicy.

Sposób prezentowania rozwoju farmacji naukowej przyjęty w Muzeum Farmacji Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu jest próbą nowego, zbliżonego do scenariusza przyjętego w muzeum krakowskim, spojrzenia na rozwój tej dyscypliny nauki. Ma to istotne znaczenie w trakcie zajęć dydaktycznych z historii farmacji i historii medycyny, które odbywają w muzeum studenci Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Anali-

tyki Medycznej. Ekspozycje muzealne w dotychczasowym kształcie koncentrują uwagę odbiorcy raczej na historii zawodu aptekarza i osób z tą profesją związanych. Jest to niewątpliwie ważne i, w kontekście olbrzymiej luki w polskiej historii nauki, potrzebne. Stwarza jednak wrażenie historii „wyspowej”, zacierającej związek między historią medycyny i farmacji, istotne dla ukazania wzajemnych zależności w rozwoju obu tych dyscyplin. Wrocławska ekspozycja związku te podkreśla, korzystając z doświadczeń europejskich współczesnych muzeów historii nauk przyrodniczych. Muzeum pełni też istotną funkcję w badaniach naukowych dotyczących historii farmacji europejskiej, wpisując w nią historię nauk przyrodniczych na Śląsku, dawniej i obecnie. Muzeum posiada cenne starodruki, jak m.in. *Dispensatorium Valeriusa Cordusa* z 1559 roku, *Apotheker Ordnung und Taxa* dla Księstwa Legnickiego z 1662 roku, *Dispensatorium dla Brandenburgii i Śląska* wydaną we Wrocławiu w oficynie Kornów w 1774 roku, traktat o alchemii z XVII wieku czy *Pharmakopoeia Augustana* z wieku XVII, a oprócz tego cenny, fachowy księgozbiór z dziedziny chemii, farmacji, medycyny i profilaktyki zdrowia.

Z kolei kolekcja sprzętu wykorzystywanego w aptekach umożliwia prowadzenie zajęć o tematyce historycznej dla studentów Wydziału Farmaceutycznego, zarówno o charakterze obowiązkowym, jak i fakultatywnym. Pracownicy muzeum opracowali również swoją ofertę edukacyjną dla szerszej publiczności, w tym wykłady popularnonaukowe, warsztaty dla młodzieży szkolnej itp. Stworzyli bazę, stale uzupełnianą, która pozwala popularyzować historię nauki, adresując ją w zróżnicowanej formie do różnych grup odbiorców, m.in. w trakcie corocznej imprezy „Noc Muzeów” lub Dolnośląskiego Festiwalu Nauki.

Bibliografia

- Bela Z., *O starożytnych antidotach, złotych pigułkach i innych sprawach związanych z farmacją*, Kraków 2013.
- Brahmann W., *Beiträge zur Apothekengeschichte Schlesiens*, Würzburg 1966.
- Huwer E., *Das Deutsche Apotheken-Museum. Schätze aus zwei Jahrtausenden Kultur- und Pharmaziegeschichte*, wyd. Deutsche Apotheken Museum-Stiftung, 2008.
- Majewski J., *Muzea Farmacji i zbiory aptekarskie w Polsce*, Poznań 2006.
- Płonka-Syroka B., Braun Ł. (red.), *Kultura medyczna islamu*, Warszawa 2015.
- Płonka-Syroka B., Syroka A., *Muzeum Farmacji Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu i jego działalność na rzecz Uczelni, miasta i regionu* (praca w druku).